

87491748-8	08/09/2023	גלובס - כותרת	עמוד 55	1	25.8x33.91
הוצאת ספריסאגרת על ההומניזם - מאת מרטין היידגר - 25910					

מבט פילוסופי

הפילוסוף הגרמני שאימץ את האידאולוגיה הנאצית

שו"ע רז

ד"ר שו"ע רז הוא חוקר ומלמד פילוסופיה והיסטוריה של הרעיונות באוניברסיטת בן גוריון בנגב; יוצר, מתרגם, עורך ובלוגר

"אך ההווה - מה היא ההווה? היא היא עצמה. המחשבה העתידית הייתה ללמוד להתנסות בזאת ולומר זאת. ה"הווה" - כלומר לא האל ולא יסוד העולם. ההווה מוריד חקת ומהותיות יותר מכל הישיוּם ובה בעת קרובה לאדם מכל יש שהוא ... אך הקרבה נותרת הרחוקה ביותר מהאדם. האדם דבק תחילה ב"ישים ורק בהם. אך כשהמחשבה מייצגת את הישים ב"ישים היא כבר נתונה בלא דעת בזיקה להווה ... שכן כל יציאה מהישים וכל חזרה אליהם כבר ניצבות באור ההווה".

[מרטין היידגר, איגרת על ה"הומניזם", תרגום העיר והוסיף אחרית דבר: דרור פימנטל, הוצאה: מאגנס; ירושלים 2018, עמ' 23-24].

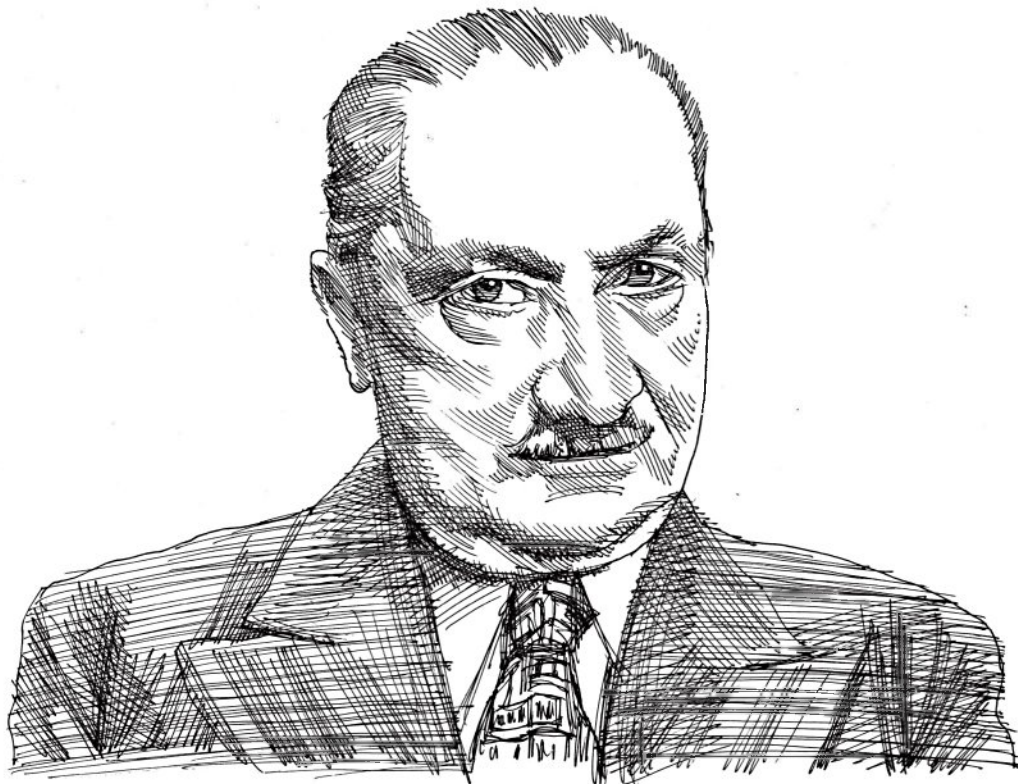
מי היה מרטין היידגר?

הפילוסוף הגרמני מרטין היידגר (1889-1976), שבשנת 1927 ראה ספרו הראשון "הווה וזמן" והפך לשם דבר, נחשב ככוכב עולה בשמי הפילוסופיה הגרמנית והאירופאית. בתוך מספר שנים מפרסום הספר קיבל היידגר משרת פרופסור בחוג לפילוסופיה באוניברסיטת פרייבורג בתמיכתו של הפילוסוף ממוצא יהודי אדמונד הוסרל (1859-1938) - שראה בהיידגר תלמיד וממשיך דרך. דא עקא, בעקבות החקיקה האנטי יהודית של הממשלה הנאצית, הודיע היידגר, שמונה כמינוי פוליטי לרקטור האוניברסיטה, כי הוסרל מסולק מהאוניברסיטה. בין השנים 1933-1934, כיושבו כרקטור, חיבר היידגר כמה מאמרים בזכות הנאציזם ובזכות הפיהרר. הוא אמנם פרש מהתפקיד במהלך 1934, אך עם זאת, לימים משהודפס מחדש ספרו "הווה וזמן" (1941), הסיר את ההקדשה להוסרל, שהופיעה בראש החיבור. לימים טען כי תחת שלטון הרייך אי אפשר היה לנהוג אחרת.

עקב מעשיו של היידגר והימנותו על חוגי הנאצים, התנערו ממנו כמה מתלמידיו-חבריו ועמיתיו לשעבר, שקרנם הלכה ועלתה בעשורים שלאחר המלחמה. עם זאת, עברו הנאצי הפך לעובד ידועה בחוגים האקדמיים, מה שגרם לכך שהיידגר התקשה לזכות לרהבי-ליטציה בקהילה האקדמית והאינטלקטואלית באירופה ובארה"ב.

כיצד ההווה תתקן את האנושות

ניסיון מהותי של היידגר למקם מחדש את הגותו הפילוסופית בלב חיים האירופאיים אירע בשנת 1946

מרטין היידגר, 1960. איור: גיל גיבלי

שלו דווקא מצוי המרפא לאנושות אחר אסון המלחמה, חוצפה הגובלת בגסות רוח וברייחה מנטילת אחריות.

הפילוסוף מעולם לא התנצל פומבית

ב-28 באוגוסט 1947, כתב להיידגר הפילוסוף היהודי-גרמני הרברט מרקוזה (1898-1979) מכתב ובו דרש מהיידגר לומר מלים ברורות בקשר ליחסו לעברו הנאצי. מרקוזה ביקש לקבל מהיידגר הסבר מדויק על מידת שיתוף הפעולה שלו עם הנאציים בין השנים 1933-1945, וכן תהה במכ"תבו מדוע היידגר מעולם לא התנצל פומבית, כפי שראוי היה לעשות, בפני מורים-חברים ועמיתים יהודיים על כך שבגר בחברותם והצטרף לכוחות שרדפו אותם.

בתשובתו, כעבור כארבעה חודשים, כתב היידגר שהוא פרש ממשרת הרקטור כבר בשנת 1934 ומאז לא תמך באופן גלוי בנאצים ולא ראה בהם יותר כוחות החינוכיים להתחדש שותה הרוחנית של אירופה; הגם שלא יכול היה להביע את עמדותיו המפורכות עד תום המלחמה, כי נשקפה לו סכנה. על השאלה מדוע אינו מתנצל פומבית על מעשיו, ענה היידגר, כי בהתנצלות כזאת תהיה כלולה הודאה פומבית שתגדע ביעף את כל המפעל הפילוסופי והאינטלקטואלי עליו עמל - ותהרוס אותו ואת משפחתו. לשאלה על התייחסותו למיליוני היהודים שנרצחו במחנות ההשמדה, כתב היידגר, כי הוא אינו סבור

כי גורלם היה שונה בהרבה מגורל של "נתינים גרמנים במזרח אירופה" במהלך התקפת הנגד של הצבא האדום על גרמניה. בשני המקרים אירע רצח המוני פוליטי מאורגן ושיטתי, אלא שהגרמנים ביקשו להחביא את עובדת הרציחות ההמוניות במחנות, ואילו הצבא האדום פעל בגלוי.

מרקוזה השיב ב-12 במאי 1948 (יומיים טרם הכרזת מדינת ישראל). לדבריו, קשה היה לו להביא את עצמו להמשיך בשיחה, ובמיוחד להתמודד עם טענותיו של היידגר לפיהן למי שלא נמצא בגרמניה באותן שנים אין דרך להבין עם מה נאלצו הגרמנים להתמודד. אשר לתפיסה "הסימטרית" של היידגר - לפיה הצבא האדום רצח בשיטתיות גרמנים, כתב מרקוזה כי אין זה דיון שיכול להתנהל ב"מרחב לוגי" באמצעות השמעת טענה שקולה ורליטיבית, שבמהלכה מחליפים בקבוצה אנושית אחת בקבוצה אחרת. אין דבר בעולם העשוי לכפר על העיניים, מעשי ההונאה, הביזה, הרדיפות, ההוצאות להורג ההמוניות, הטרנספורטים ומחנות הריכוז וההשמדה. אלו יישארו חקוקים כפשע נגד האנושות לדיראון עולם. הוא סיים בנימה סרקסטית, שכך יותרו הדברים - בין אם יכיר בהם היידגר כהווייתם, ובין אם ימשיך לטעון את טענותיו.

בזאת תמה ההתכתבות. היידגר המשיך לא להתנצל; גם לא שב ללמד באופן סדיר באוניברסיטה. מרקוזה חיבר ספרים רבים - בהם ביקר את הקפיטליזם ואת המרקסיזם, עד שהפך למקור השראה עבור רבים ממנהיגי "מרד הסטודנטים" בצרפת בשנת 1968, אף שלא נטל בו חלק.

ספרים ממולצים

● איגרת על ה"הומניזם"

מחבר: מרטין היידגר
תרגום: דרור פימנטל
הוצאה: מאגנס
שנת תרגום לעברית: 2018
מס' עמודים: 94

● אתיקה והאינסופי: שיחות עם פיליפ נמו

מחבר: עמנואל לוינס
תרגום: אפרים מאיר בשיטות עם שמואל ראם
הוצאה: מאגנס
שנת תרגום לעברית: 1995
מס' עמודים: 100

●